

DOSSIER GRASS – PRESENTACIÓ

JORDI JANÉ-LLIGÉ
Universitat Autònoma de Barcelona
Jordi.Jane@uab.cat

El present “Dossier Grass” té el seu germen en l’acte commemoratiu que se celebrà a la Universitat de Barcelona en record de l’autor alemany el 27 d’abril de 2016, un any després del seu decés, sota el lema “Recordant Grass”. En la celebració, els organitzadors –l’Associació de Germanistes de Catalunya (AGC) i la Secció d’Estudis Germànics (aleshores Secció d’Alemany) de la Universitat de Barcelona– vam voler evocar la figura i l’obra de l’autor del *Timbal de llauna* no només oferint contribucions en format acadèmic sinó incloent-hi també diferents mostres del caràcter polifacètic de la producció artística de Grass així com de la seva dimensió pública. Així doncs, al costat de les ponències sobre aspectes diversos de l’obra de l’autor alemany que ens oferiren Pilar Estelrich, Loreto Vilar i Jordi Jané-Lligé, vam organitzar una exposició amb mostres de la seva obra gràfica –cedida per l’Institut Goethe de Barcelona–; una lectura bilingüe en alemany i en català d’una selecció de poemes de Grass en traducció de Pilar Estelrich –a càrrec dels actors Arthur Häring i Neus Pàmies–; i una taula rodona on, sota el lema sota el lema “Recordar vol dir escollir”, participaren la periodista i assagista Cecilia Dreytmüller i la germanista Marisa Siguan, moderades per la també germanista Anna Montané, on s’abordà entre altres coses la projecció pública de l’autor i el seu compromís polític.

Havent deixat enrere la coordinació i celebració dels actes de la jornada, els organitzadors ens vam plantejar de recollir els textos que s’hi havien presentat en un dossier i, fent extensiu l’esperit que ens havia mogut a retre homenatge a l’autor alemany, vam convidar especialistes i coneixedors de l’obra de Grass a participar-hi. Volker Neuhaus, Mario Saalbach, Miguel Sáenz i Dieter Stolz no van dubtar ni un instant a afegir-se a la iniciativa, de la qual cosa ens congratulem en gran manera. El resultat del projecte queda recollit en les pàgines que segueixen. Hi dominen, com no podia ser altrament, els treballs de caràcter acadèmic. Tanmateix, hem reservat un espai per a les contribucions de dos grans coneixedors de l’obra i la persona de Günter Grass, Dieter Stolz i Miguel Sáenz, que ens n’ofereixen una visió molt propera i personal.

Malgrat l’especificitat i la diversitat de perspectives des de les quals els treballs aquí recollits aborden l’obra de Grass, en tots ells es reconeix, d’una banda, la voluntat dels seus autors de retre-li homenatge, i de l’altra, l’adopció en major o menor mesura d’una mirada global en referir-se i considerar la seva producció. La recent mort de Günter Grass ens interpel·la a tots, de forma més o menys conscient, a fer balanç, a anar posant cada cosa al lloc que li pertoca.

Probablement és encara molt aviat per aconseguir-ho, però l'impuls és inevitable.

Pel que fa a la disposició de les diferents contribucions en el present dossier, hem fet aparèixer en primer lloc els articles resultants de les ponències presentades en l'acte commemoratiu inicial. Tot seguit hem inclòs els articles amb què Volker Neuhaus i Mario Saalbach han contribuït a l'homenatge a l'autor alemany. Tanquen aquestes pàgines les sentides paraules de Miguel Sáenz i Dieter Stolz.

Així doncs, en el seu treball "Al principi fou l'esquerda" Jordi Jané-Lligé al·ludeix a un breu escrit assagístic de Grass de l'any 1963, "Ohrenbeichte. Brief an ein ungeschriebenes Blatt", en el qual l'autor alemany sembla formular el principi estètic subjacent a les obres de l'anomenada "Trilogia de Danzig", escrites contemporàniament. Un cop analitzat aquest text, Jané-Lligé mira de resseguir les traces de la concepció novel·lística grassiana presents a les tres novel·les de Danzig –*Die Blechtrommel*, *Katz und Maus* i *Hundejahre*– tot comentant-ne alguns aspectes narratològics comuns, especialment la manera com s'hi construeixen els personatges protagonistes.

Pilar Estelrich remarca tot seguit, en el seu treball "Günter Grass, la traducció i els traductors", la importància que Grass atorgava al treball dels traductors –atribuïble en gran mesura a la seva extrema autoexigència com a autor i creador– i hi evoca les trobades a què aquests foren convocats a partir de 1978 en ocasió de la traducció de cadascuna de les seves obres narratives. Aquests encontres estigueren organitzats primer per l'editorial Luchterhand i més tard per l'editorial Steidl. Estelrich narra la manera com es preparava en aquestes reunions de treball la traducció a les diferents llengües de cada obra, tot abordant-ne els principals esculls i aclarint-ne els nombrosos dubtes plantejats als traductors. En aquest sentit, l'autora descriu les dificultats de traducció més rellevants que presenten les obres de Grass, tot destacant d'una banda les característiques del seu llenguatge –especialment la importància que hi tenen la llengua oral i els dialectalismes–, i de l'altra la intertextualitat i l'autoreferència presents en tota la seva producció.

Per acabar aquest primer bloc, Loreto Vilar aborda a "La ceba, la caixa, el diccionari. Günter Grass, entre l'autobiografia i l'escàndol" l'obra explícitament autobiogràfica de Grass, recollida en les obres que conformen l'anomenada "Trilogia de la memòria", i reflexiona sobre el valor de les confessions que hi fa Grass, especialment al voltant de la seva vinculació a les *Waffen-SS* quan encara era un adolescent. Vilar destaca l'escàndol mediàtic que va envoltar la publicació de la primera d'aquestes obres l'any 2006, *Beim Häuten der Zwiebel*, justament arran d'aquesta confessió i el vincula al caràcter sempre provocatiu i polèmic de l'autor. En aquest sentit, Vilar es refereix també a una de les darreres polèmiques en què es veié involucrat l'autor alemany amb motiu de la publicació del seu poema *Was gesagt werden muss*, l'any 2012, on denunciava el perill que suposa per al món que l'Estat d'Israel disposi d'armament nuclear.

Per acabar, Vilar recull la reivindicació que en diferents llocs de la seva obra formula Grass de fer l'ús de la memòria que la seva consciència li dicti.

Després d'aquest primer bloc d'articles publiquem els treballs de Volker Neuhaus i Mario Saalbach. A "Das Kreuz im literarischen und künstlerischen Werk von Günter Grass" Volker Neuhaus, gran especialista en l'obra de Grass i editor de les seves obres completes, fa un repàs de la presència del motiu de la creu en l'obra literària i plàstica de Grass —tot atorgant-li la categoria de *leitmotiv* central— i analitza la manera com hi evoluciona el tractament. Neuhaus inicia el seu treball remetent-nos a algunes de les interpretacions que des de l'evangeli de Lluc s'han donat a la significació de la creu i la crucifixió de Jesús, i s'atura especialment en la visió que en dóna Luter en tant que sacrifici necessari en el context de la lluita dels poders que dominen el món, el bé i el mal. Neuhaus destaca la connexió d'aquesta interpretació amb la visió que Grass n'ofereix a la seva obra, tot radicalitzant-ne el sentit. Per a Grass la crucifixió representa l'acte amb què la història de la humanitat conclou i en el qual la humanitat, juntament amb la resta de la Creació, s'autoimmola. Acompanyen les cites i al·lusions de Neuhaus a algunes de les novel·les de Grass diferents reproduccions de l'obra plàstica i gràfica de l'autor on s'aborda aquest tema, que podem oferir en aquestes pàgines gràcies a la col·laboració de l'editorial Steidl en la persona de Jan Menkens i a la de la "Günter und Ute Grass Stiftung" en la persona de Hilke Ohsoling.

Mario Saalbach analitza en el seu treball "Emotionen und Emotionsmanagement in Günter Grass' Novelle *Im Krebsgang* und im Umfeld ihrer Rezeption" els elements que condicionen la recepció d'un text literari, especialment quan aquest pot causar un gran impacte emocional en els lectors, donades les qüestions històriques, socials i individuals que s'hi aborden. Saalbach descriu, d'aquesta manera, les reaccions contraposades que provocà a Alemanya la publicació l'any 2002 de la novel·la de Grass *Im Krebsgang*, i tot seguit les que es produïren després en altres països, especialment al Regne Unit. La novel·la aborda el tema dels desplaçats i refugiats alemanys de finals de la Segona Guerra Mundial a partir de l'episodi de l'enfonsament del vapor alemany *Wilhelm Gustloff* a mans d'un submarí soviètic quan transportava uns 10.000 refugiats. Una lectura poc atenta i ja mal predisposada del text pogué induir a creure que un Grass ja senil donava veu amb aquesta obra a les tesis d'aquells que reclamen la revisió del conflicte de la Segona Guerra Mundial, especialment del seu tram final, i reivindiquen la condició de víctimes dels alemanys. Saalbach, que discrepa d'aquesta interpretació, reconstrueix les intencions de l'autor tot analitzant les estratègies narratives de què es val i que podríem resumir així: Grass reclama el dret al record i al dol de les persones afectades per aquella tragèdia sense oblidar, però, el marc històric en què es produí; silenciar aquests episodis com si no haguessin existit mai només dóna ales a l'emergent extrema dreta alemanya. Saalbach demana per part de la crítica una lectura minuciosa de la novel·la i retreu a alguns crítics la

precipitació a l'hora de fer-ne valoracions, enduts per partits presos abans d'hora.

Cloem aquest dossier amb les contribucions de Miguel Sáenz i Dieter Stolz. Sáenz, el traductor al castellà de Grass, repassa els poemes de *Vonne Endlichkait*, la seva darrera obra i la darrera obra que ell n'ha traduït, *De la finitud*, i tot comentant-los evoca la dimensió més humana de l'escriptor alemany, a qui dedica sentides paraules. La necrològica de Dieter Stolz és un text que detalla poèticament en què consisteix exactament el buit que la desaparició de Grass deixa en l'amic.

A través de les contribucions aquí recollides, esperem oferir una visió polifacètica de Günter Grass que permeti acostar-nos-hi des de perspectives diverses, que n'enriqueixi el coneixement i que alhora serveixi per reivindicar el seu llegat, amb tota certesa una de les grans produccions artístiques que ens deixa el segle XX (i els començaments del XXI).